

ЕКОНОМІКА

УДК 338.43(1-22):001.8
JEL O18, Q16, L70

Наукові засади дослідження інфраструктурної системи сільських територій

Головащенко Ю.В.

Білоцерківський національний аграрний університет

 E-mail: Головащенко Ю.В. yurii.holovashchenko@btsau.edu.ua

Головащенко Ю.В. Наукові засади дослідження інфраструктурної системи сільських територій. Економіка та управління АПК. 2024. № 1. С. 43–58.

Holovashenko Yu. Scientific foundations of the infrastructure system research of rural areas. AIC Economics and Management. 2024. № 1. PP. 43–58.

Рукопис отримано: 05.02.2024 р.
Прийнято: 19.02.2024 р.
Затверджено до друку: 24.05.2024 р.

doi: 10.33245/2310-9262-2024-189-1-43-58

У статті систематизовано наукові засади дослідження інфраструктурної системи сільських територій. Метою статті є узагальнення теоретичних засад дослідження інфраструктурних систем сільських територій на основі вивчення положень системного, еволюційного, структурно-функціонального, просторового підходів, принципів сталого розвитку, стратегічного управління та обґрунтування методологічних основ вивчення специфіки інфраструктури сільських територій.

Визначено найбільш поширені підходи до дефініції поняття «інфраструктура»: сервісний, у рамках якого інфраструктура розглядається як основа обслуговування населення, виробничої діяльності тощо; відтворювальний – інфраструктура є основою для відтворення товарів, послуг, життєдіяльності та ін.; комплексний – інфраструктура як комплекс об'єктів; системний – інфраструктура як система, сукупність взаємопов'язаних між собою і зовнішнім середовищем об'єктів; просторовий – інфраструктура як утворювальна основа регіону, локальної території.

Встановлено, що у сучасних дослідженнях інфраструктура розглядається як загальносистемне поняття, формується підхід до її розуміння як окремої цілісної системи, так і підсистеми іншого порядку, зокрема, просторової, соціально-економічної. Аргументовано, що в дослідженнях інфраструктури сільських територій найбільшого поширення набув просторовий підхід.

Обґрунтовано, що просторові дослідження інфраструктури передбачають її розгляд не лише як системи обслуговування, але й як засобу розвитку, комунікаційної зв'язувальної платформи для території, повноцінне функціонування якої зумовлюють системні ефекти галузевих і регіональних складових просторових формувань, соціально-економічних систем. Доповнено теоретичні аспекти концепції регіональної інфраструктури, які базуються на міждисциплінарному підході, на основі поєднання ключових положень теорії регіональної, просторової економіки, теорії систем, еволюційної економіки, теорії інфраструктури.

Запропоновано дефініцію поняття «інфраструктурна система сільської території» як динамічної комплементарної структури, яка формує і трансформує просторову основу соціально-економічної діяльності на рівні сільської території, забезпечує розвиток взаємопов'язаних, взаємодіючих між собою і зовнішнім середовищем систем, елементів, об'єктів територій різних ієрархічних рівнів на основі взаємного доповнення.

Ключові слова: інфраструктура, інфраструктурна система, сільські території, просторова економіка, еволюційна економіка, системний підхід, теорії інфраструктури.

Постановка проблеми та аналіз останніх досліджень. Провідна роль аграрного сектору України у структурі національного валового продукту зумовлює підвищення актуальності питання забезпечення сталого соціально-економічного розвитку сільських територій, що досягається на основі розвитку інфраструктурних елементів. Ці питання набувають особливої важливості в умовах воєнного стану, що вимагає від науковців, керівників органів державної влади та місцевого самоврядування обґрунтування нових підходів до інфраструктурного забезпечення сільських територій [1, 2]. Безсумнівно, що забезпечення якісного зростання національної економіки, зокрема, аграрного сектору в умовах війни потребує розробки дієвих заходів щодо забезпечення стабільного функціонування та відтворення діючої інфраструктури сільських територій за рахунок внутрішніх резервів, оскільки на сьогодні вони стали новим місцем проживання для внутрішньо переміщених осіб із окупованих територій, розміщенням релокованого бізнесу тощо.

Сільські території останнім часом зазнали істотних змін внаслідок проведення реформи територіальної децентралізації, що зумовило підвищення наукового інтересу до питань самоврядування, функціонування територіальних громад, розвитку підприємницької ініціативи, транспортних мереж, інфраструктурних об'єктів в рамках локального економічного простору [3]. Це спричинює те, що в сучасних дослідженнях формується дещо інше уявлення щодо розвитку інфраструктури, згідно з яким вона розглядається не лише як обслуговуюча система, а і як інструмент забезпечення сталого розвитку, комунікаційна платформа сільської території. Крім того, актуальними є дослідження щодо створення інфраструктурного забезпечення, орієнтованого на посилення синергетичних ефектів галузевих та просторових формувань, локальних соціально-економічних систем.

Дослідженню інфраструктури сільських територій присвячені численні наукові праці вітчизняних та зарубіжних науковців. Зазначимо, що більшість досліджень в області теорії та методології базуються на галузевих аспектах функціонування інфраструктури, пов'язаних із оцінюванням економічних функцій затрат та результатів усіх видів підприємницької діяльності, які здійснюються на рівні сільської території, та їх впливу на локальний розвиток території. Водночас загальносистемний характер інфраструкту-

ри вимагає удосконалення методологічного підходу до її вивчення на основі постулатів еволюційної та системної парадигм у контексті вирішення завдання сільського розвитку. Еволюція економічних теорій доводить, що на сьогодні відбувається посилення наукового інтересу дослідників до вивчення ускладнених факторів динаміки розвитку сільських територій, зокрема, поглиблення теоретичних засад розуміння інфраструктури як важливого просторово утворювального елементу, стратегічного, критично значимого фактору функціонування сільської території, формування просторової структури аграрної економіки, що потребує системного дослідження взаємозв'язків, взаємозалежностей елементів інфраструктури у просторово-господарських утвореннях, оцінювання їх впливу на процеси розвитку сільських територій [5, 6]. Отже, існує необхідність у продовженні досліджень щодо поглиблення теоретично-методичних засад розвитку інфраструктури сільських територій, оскільки в умовах ведення війни країни з російським агресором, актуальності економіки знань та цифровізації економіки відбулася зміна як елементів інфраструктури, так і їх ролі у реалізації принципів сталого розвитку.

Мета дослідження. Метою статті є узагальнення теоретичних засад дослідження інфраструктурних систем сільських територій на основі вивчення положень системного, еволюційного, структурно-функціонального, просторового підходів, принципів сталого розвитку, стратегічного управління та обґрунтування методичних основ вивчення специфіки інфраструктури сільських територій.

Матеріал і методи дослідження. Теоретичні засади дослідження становили теорії та концепції інфраструктурних систем, які є основою проведення наукових досліджень фундаментального та наукового характеру в області регіонального, просторового розвитку, сталого розвитку інфраструктурного забезпечення сільських територій.

У якості дослідження використано загальнонаукові та спеціальні підходи наукового пізнання інфраструктурних систем, зокрема, системний, концептуальний, функціонально-інтеграційний, економіко-просторовий та синтезу методик (системно-структурний та системно-стратегічного аналізу). При проведенні дослідження використано такі методи і прийоми: контент-аналіз наукової літератури, історичного та логічного аналізу та синтезу, індукції та дедукції, узагальнення, причин-

но-наслідкового аналізу, що дозволило систематизувати еволюцію розуміння поняття «інфраструктура» та основні її функції на рівні сільської території, а також взаємозв'язки та взаємозалежності між ними.

Результати дослідження та обговорення.

Відомо, що основні положення інфраструктури знайшли відображення у фундаментальних працях з еволюційної, системної економіки, в регіональних та просторових дослідженнях. Інфраструктурний підхід до розвитку та функціонування соціально-економічної системи локальної території є одним з найбільш поширених. Теорія інфраструктури набула розвитку як різновид неокейнсіанської концепції економічного зростання [7-11]. Згідно з цією теорією, створення і розвиток інфраструктури сприятиме залученню капіталу в різні сектори економіки. Термін «інфраструктура» (лат. «infra» – нижче, під; «structura» – будова, розміщення) надійшов у сучасну економіку з воєнної науки та до теперішнього часу одержав значне поширення у багатьох наукових дослідженнях, але при цьому не має точного тлумачення.

Вперше термін «інфраструктура» був використаний на початку ХХ століття у рамках економічного аналізу з метою створення належних умов для виробничої діяльності, які включають об'єкти і споруди, що забезпечують нормальне функціонування господарюючої одиниці. Водночас в окремих дослідженнях інфраструктура з позиції її сутності розглядається як «загальні умови виробництва», «загальні умови суспільного процесу виробництва» і «загальні умови праці» та інше, що було описано у працях економістів ХVIII-XIX ст. (А. Сміт [12], К. Маркс [13] та ін.). У неокласичній економічній науці з теоретичних позицій це поняття не може бути обґрунтоване повністю. Із середини ХХ ст. інфраструктура стає об'єктом вивчення економічної теорії та економічних систем. Слід виділити наукові праці в області дослідження інфраструктури таких науковців, як П. Самуельсон [7], П. Розенштен-Родан [14], Р. Йохімсен [15], Х. Зінгер [16], які здійснили істотний внесок у розвиток засад відтворювального характеру інфраструктури. Упродовж ХХ ст. теоретичні дослідження зарубіжними дослідниками були продовжені у рамках інституціональної парадигми (Дж. Кларк [17], Р. Коуз [18], Р. Нурксе [19], А. Хіршман [20] та ін.). Результати досліджень науковців забезпечили розвиток теорії інфраструктури, розширення її сутності, виділення у її структурі виробничої та невиробни-

чої сфер. Зарубіжні дослідники упродовж ХХ ст. сформували сутнісне уявлення про інфраструктуру як необхідний елемент будь-якої економічної системи, а основною її функцією розглядалося створення умов для здійснення основного виробництва.

Дослідження інфраструктури радянськими економістами у 1970-1980 рр. базувалося на матеріально-речовій концепції, тобто, складових матеріально-технічного забезпечення суспільного відтворення, у результаті чого було виділено виробничу та соціальну інфраструктури. Поняття інфраструктури розглядалися дослідниками, які вивчали питання економічного районування, територіальної організації господарства та умов його забезпечення на основі створення різних типів інфраструктури, формування інфраструктурно-територіальних комплексів. Серед наукових праць цього періоду виділяються розробки радянського дослідника в області економічної географії та регіональної економіки Е. Алаєва, у яких розкривається контент поняття «інфраструктура». Дослідником обґрунтовується, що інфраструктура означає «будова, споруда», яку необхідно розглядати як інфрасистему, оскільки інфраструктура є підсистемою складної системи «виробництво й інфраструктура» і «населення й інфраструктура» [21].

Поширеним підходом у дослідженні інфраструктури стало вивчення її на основі розміщення продуктивних сил, територіального планування та невиробничої інфраструктури. Однак в умовах ринкової економіки більшість вітчизняних досліджень були присвячені ринковій інфраструктурі, що зумовлено пріоритетом сфери обігу.

Нами систематизовано підходи до дефініції поняття «інфраструктура», які представлені у таблиці 1.

Отже, аналіз еволюції сутності поняття «інфраструктура» дозволив виділити найбільш поширені підходи до його визначення: сервісний, у рамках якого інфраструктура розглядається як основа обслуговування населення, виробничої діяльності тощо; відтворювальний – інфраструктура є основою для відтворення товарів, послуг, життєдіяльності та ін.; комплексний – інфраструктура як комплекс об'єктів; системний – інфраструктура як система, сукупність взаємопов'язаних між собою і зовнішнім середовищем об'єктів; просторовий – інфраструктура як просторуотворювальна основа регіону, локальної території.

Таблиця 1 - Еволюція сутності та підходів до дефініції поняття «інфраструктура»

Автор	Сутність поняття «інфраструктура»	Підходи
А. Хіршман [9]	Базові послуги, без яких первинні, вторинні та третинні види виробничої діяльності не можуть функціонувати	Сервісний
П. Розенштейн-Родан [14]	Комплекс умов, які забезпечують сприятливий розвиток приватного підприємництва в основних галузях економіки та задоволення потреб всього населення	Комплексний
У. Росту [11]	Інструмент, необхідний для ефективного задоволення (соціальних) потреб населення, які постійно зростають	Сервісний
Р. Йохімсон [15]	Система взаємодії економічних агентів, які забезпечують зв'язок між фазами виробництва і споживання, що включає індивідуальні, інституціональні, матеріальні рівні інфраструктур	Системний
П. Самуельсон [7]	Крупні капіталовкладення, які використовуються урядом для здійснення важливих проєктів збільшення «суспільного допоміжного капіталу» (social overhead capital): дороги, школи, лікарні, греблі для електростанцій та ін.), що мають надзвичайну цінність, невлічливі вигоди, особливу роль для розвитку приватного сектору	Відтворювальний
Е. Алаєв [21]	Поєднання діючих споруд, будівель, мереж і систем, що прямо не відносяться до виробництва матеріальних благ, але необхідних як для процесу виробництва (виробнича інфраструктура – транспорт, зв'язок, мережі електропостачання, водопостачання та ін.), так і для забезпечення повсякденного життя населення	Комплексний, сервісний
А. Янгсон [22]	Інфраструктура сприяє створенню певної рівноваги у часі та просторі; інвестиції в інфраструктуру є неприбутковими, тому вони виступають як накладні витрати суспільства	Сервісний
А. Пезенті [23]	Інфраструктура (дорожня мережа, транспортні засоби, землеустрій тощо) зменшує накладні витрати капіталістичних підприємств	Системний, сервісний
Р. Нурксе [24]	Інфраструктура виконує функції свого роду «кровеносної системи народного господарського організму» і «покликана» безперебійно, раціонально й чітко обслуговувати усі процеси виробництва, розподілу, обміну та споживання у структурі народного господарства	Сервісний
Д. Ашауер [25]	Підвищення результативності інфраструктури впливає на результативність приватного сектору економіки	Відтворювальний
О. Васильєв [26]	Інфраструктура - невід'ємна складова регіонального простору	Просторовий
О. Серьогіна-Берестовська [27]	Впорядковане складноорганізоване ціле, яке містить багатофункціональне навантаження і характеризується комплексними процесами відтворення диференційованих соціальних суб'єктів з їх здібностями, потребами і різноманітним інтересів	Комплексний
Н. Трушкіна [28]	Інфраструктура як сукупність різноманітних інституцій (установи, організації), інститутів (правила, норми), видів економічної діяльності, необхідних для обслуговування й забезпечення дієвого функціонування та управління національним господарством у контексті сталого розвитку	Системний

Джерело: узагальнено автором.

Встановлено, що в окремих дослідженнях можна виділити еволюційний, інституціональний підходи до тлумачення поняття «інфраструктура». Результати узагальнення сутності досліджуваного поняття у працях вітчизняних дослідників свідчать, що відбувся перехід від її розуміння в рамках сервісного і комплексного до системного, зокрема, системно-синергетичного, системно-структурного. Так, у сучасних дослідженнях інфраструктура розглядається як загальносистемне поняття, формується підхід до її розуміння як окремої цілісної системи, так і підсистеми другого порядку, зокрема, просторової, соціально-економічної. Саме тому в дослідженні інфраструктури сільських територій особливої уваги набуває просторовий підхід. За такого підходу постає завдання щодо дослідження інфраструктури як просторової системи, у якій її функціонування перебуває у взаємозв'язку та взаємозалежності із локальним розвитком.

Дослідження інфраструктури як фактора територіального, регіонального і просторового розвитку обґрунтовано у відповідних теоретичних розробках. Відомо, що диференціація рівнів регіонального розвитку, посилення неоднорідності простору, зміна його меж сприяли розвитку територіальної концепції інфраструктури, вивченню взаємозв'язків із розвитком території [7, 14, 21, 29]. За такого підходу територіальний розвиток інфраструктури відображає зміни соціально-економічного, екологічного та іншого характеру, які відбуваються на певній території, що є відмінним порівняно з просторовим підходом. Розвиток інфраструктури пов'язаний із змінами її морфології (будови). Результати досліджень доводять, що інфраструктура виконує забезпечувальну функцію. Розвиток території залежить від рівня інфраструктурного розвитку, від сукупності виробництв, закладів, мереж, пристроїв, які гарантують функціонування господарства, життєдіяльності населення.

Комплексність розвитку інфраструктури в просторі та можливості планування розглядаються у рамках просторового розвитку. Зазначимо, що за просторовою ознакою виділяють: міжнародну, національну, міжрегіональну, регіональну, локальну інфраструктури [30]. Просторовий розвиток пов'язаний із змінами конфігурації і просторової структури території та її складових систем і комплексів, а територіальний базується на соціальних, економічних, культурних та інших перетвореннях.

У зв'язку із цим особливої уваги набуває визначення поняття економічного простору як сфери локалізації та функціонування інфраструктури.

Нами систематизовано основні теорії регіонального і просторового розвитку в аспекті дослідження інфраструктури, що дозволило охарактеризувати її роль як чинника розвитку регіону, просторової організації господарської діяльності з урахуванням ролі окремих елементів. Інфраструктуру можна віднести до матеріальних факторів регіонального розвитку, особливостями яких є матеріально-речова форма, тривалий період впливу, інертність до змін, формування територіальної організації господарської діяльності, системи розселення, структури господарства та ін. Інфраструктуру як категорію регіональної економіки можна представити як поєднання певних об'єктів (споруд, будівель, систем і служб та ін.), необхідних для функціонування матеріального, нематеріального виробництва, життєдіяльності населення певної території, що відображає рівень освоєння цієї території. Отже, інфраструктура є необхідною умовою забезпечення поточних потреб території, а також інструментом розвитку депресивних регіонів.

Вплив інфраструктури на регіональну економіку досліджено багатьма науковцями, однак на сьогодні це питання не втрачає актуальності. Необхідно виділити регіональні та просторові теорії та їх напрями, які, на нашу думку, є важливими для розвитку інфраструктурних систем регіону: локаційні (А. Вебер, В. Лаунхардт, А. Леш, А. Предел, І. Тюнен, Т. Хегерstrand, Г. Готеллінг, М. Сторпер, Р. Уокер та ін.); регіональні каркасні теорії (М. Лаппо, І. Маєргойз та ін.), які передбачають розвиток систем мережевої інфраструктури (транспорт, енергетики, зв'язку), що забезпечує її інтегративну роль в регіональному розвитку, вирішення завдань територіальної організації економічної діяльності. У дослідженнях піднімається проблема неоднорідності розвитку інфраструктури у просторі, що корелює із центр-периферійною моделлю Дж. Фрідмана [31]: недостатній розвиток, нестача сполучної інфраструктури стримує розвиток периферії і, відповідно, реалізацію самої концепції.

Щодо дослідження ролі інфраструктури в регіональному розвитку необхідно виділити теорію полюсів та центрів зростання (Ж. Будвіль, Ф. Перру) [32, 33]. За такого підходу економічний простір розглядається як центр,

у якому діють певні сили, направлені до полюсів або фокусів зростання, для яких інфраструктура виконує забезпечувальну функцію. Доцільно також розглянути теорію П. Потье про осі (коридори) розвитку [34], основні положення якої полягають у тому, що розвиток відбувається вздовж основних інфраструктурних транспортних каналів, які поєднують між собою важливі промислові центри.

Важливо при розгляді теорій просторової економіки висвітлити дослідження окремих аспектів розвитку господарської діяльності, а саме: класичні економічні штандортні теорії, концепцію нової економічної географії [35-37]. Особливостями цих теорій є те, що розгляд одного, окремо взятого сільсько-господарського чи промислового підприємства, розміщення якого доцільно визначати із урахуванням усіх факторів, дозволить зібрати, узагальнити й обґрунтувати оптимальне місце будівництва підприємства (розміщення виробництва).

Водночас на розширення підходів до організації простору помітний вплив на розвиток інфраструктури у рамках певної території мали такі теоретичні розробки: соціальний підхід, представлений в моделі Берджеса [38]; соціальний та комунікаційний підходи в моделі центральних міст Кристалера-Леша, які оптимізують ринкову, адміністративну та транспортну структури в моделі Хойта та Харріса-Ульмана [40]; комунікаційний підхід в концептуальній моделі осей розвитку П. Потье [34].

В еволюції просторових теорій чітко простежується зміна підходів до організації та зміна системної концепції економічного простору і, відповідно, й ролі просторового фактора в розвитку. Теоретичною основою сутності простору є теорія соціального простору П. Бурдье [40], соціологічні концепції простору М. Кастельса [41] та Е. Гідденса [42], концепції глобального і соціетального простору. Концепція соціетального простору дозволяє зрозуміти механізм трансформаційних процесів в економіці, пов'язаний з рівнем людського потенціалу спільнот, успішну його реалізацію з метою підвищення ефективності інституціональних систем.

Зазначимо, що у теорії П. Бурдье простір уособлює сукупність полів діяльності агентів. На основі соціального підходу дослідник пропонує стратифікувати багатомірний простір за видами полів і за сферами діяльності акторів [44].

Розвиток концепції простору як сукупності полів акторів, які цілеспрямовано трансформують його на основі урахування їх власних інтересів, обґрунтовано у парадигмі багатомірного фрактального простору. Виділено три основні підпростори: простір як зона господарювання; простір як зона життєдіяльності; простір як об'єкт державного управління. Безперечно, описану вище парадигму доцільно покласти в основу дослідження інфраструктурних систем сільських територій.

Представлена стратифікація простору відображає стейкхолдерівський підхід. Концепція стейкхолдерів Е. Фрімена передбачає максимальне задоволення інтересів зацікавлених сторін [45]. У якості суб'єктів сільських територій як носіїв відособлених інтересів можна виділити стейкхолдерів (резидентів і нерезидентів території), які можна згрупувати наступним чином: господарюючі суб'єкти агробізнесу, малі підприємницькі структури, інвестори; населення, різні громадські організації; органи державної влади, місцевого самоврядування територіальної громади. Так, інтереси господарюючих суб'єктів та інвесторів спираються на систему економічних цінностей та орієнтуються, насамперед, на максимізації прибутку на вкладений капітал.

Привабливість простору як зони господарювання для цієї групи стейкхолдерів слід розглядати в рамках теорії зростання за рахунок посилення конкурентних переваг регіону, серед яких виокремлюють таких дослідників: М. Портера, П. Кругмана, І. Беґе, які обґрунтували концепцію регіональних конкурентних переваг, кластерного розвитку, концепцію регіональних інноваційних мереж; Б. Гардінера, Р. Мартіна, П. Тайлера, які розробили модель так званої «піраміди конкурентоспроможності регіону»; Дж. МакКомбі, М. Сеттерфілда, які обґрунтували циклічну теорію кумулятивної конкурентоспроможності. Відомо, що конкурентоспроможність окремого регіону можна забезпечити на основі кластерної концепції М. Портера, яку відзначають як нову парадигму в економічній думці, згідно з якою кластерна організація усіх зацікавлених стейкхолдерів може виступати рушійною силою для забезпечення конкурентоспроможності території. Дослідник обґрунтував так званий «конкурентний ромб М. Портера», тобто, територія (країни, регіону) оцінюється сукупністю чотирьох детермінант: параметри факторів (доступність, якість та вартість факторів виробництва); параметри попиту (ємність

ринку та платоспроможність покупців); конкуренція в сегментів господарювання; споріднені та підтримувальні (інфраструктурні) галузі. Політика, яку проводять органи влади та місцевого самоврядування щодо розвитку бізнесу, має значний вплив на привабливість території як зони господарювання [46].

Один із прибічників нової економічної географії П. Кругман виділив дві групи просторових факторів [47]. Перша група – це фактори, які визначаються перевагами території, до них відносять наявність природних багатств, вигідне географічне розміщення, що дозволяє знизити транспортні витрати. Наступна група включила фактори «другої природи», а саме: агломераційні ефекти і високу густоту населення, що забезпечує економію на масштабах; розвинену інфраструктуру, що скорочує відстань; людський капітал і мобільність населення; інститути, що впливають на підприємницький капітал.

Інші прихильники концепції регіонального розвитку Дж. МакКомбі та М. Сеттерфілд довели, що нарощення обсягів валової регіональної продукції є функцією попиту на експортну продукцію регіону, який визначається співвідношенням світових та експортних цін [48]. Отже, цей напрям концепцій регіонального розвитку включає теорії, які формують привабливість простору як зони господарювання, внаслідок чого забезпечується підвищення ділової активності господарюючих суб'єктів, залучення інвестицій, нарощення ВВП і ВРП, обсягів експорту.

Очевидно, що привабливість простору як зони господарювання здебільшого залежить від рівня розвитку людського капіталу та середовища життєдіяльності, а також від політики, яка проводиться владою. З іншого боку, його розвиток дозволяє досягнути не лише цілей господарюючих суб'єктів, але також забезпечити створення нових робочих місць, зростання доходів населення та надходжень податкових платежів до бюджетів різних рівнів. Це сприяє підвищенню комфорту середовища життєдіяльності та конкурентоспроможності територій, що забезпечує органічний взаємозв'язок всіх трьох виділених сфер єдиного соціально-економічного простору.

Серед сучасних теорій регіонального розвитку слід виділити: теорію «інформаційного суспільства» Дж. Нейсбіта; теорію «нового регіоналізму» М. Кітінга; теорію «соціального капіталу» М. Сторпера; концепцію «соціально орієнтованої економіки, людського роз-

витку» Л. Ерхарда, В. Ойкена, Е. Прайзера, А. Сен, Е. Лібанова, Л. Семів [49]. Перелічені теорії вказують на значення формування середовища життєдіяльності людини, оскільки від нього залежать вибір форм і методів освоєння природно-ресурсного потенціалу, масштаби і характер систем розселення. В основі інтересів сільського населення, яке становить найбільш значиму групу стейкхолдерів, знаходиться можливість задоволення життєво важливих потреб, включаючи фізіологічні потреби, комфорт і безпеку проживання, рівень зайнятості, привабливість сільської території з позиції саморозвитку індивідууму.

Сутність простору як середовища життєдіяльності органічно входить у концепцію сталого розвитку та якості життя, яка передбачає використання людиноорієнтованої парадигми. Підвищення привабливості простору як середовища життєдіяльності виявляється у зростанні чисельності населення завдяки його природному і механічному приросту. Крім того, якість середовища впливає на тривалість життя, рівень освіти та фахових компетентностей, можливості залучення і територію робочої сили з вищими кваліфікаційними характеристиками. Очевидно, що зростання кількості та якості людського капіталу підвищує індекс конкурентоспроможності території, сприяє покращенню її інвестиційного клімату, що перетворює середовище життєдіяльності у важливий фактор ендегенного економічного зростання.

Розвиток простору як об'єкта державного управління, згідно зі стратегічними програмами, які приймаються на макро-, мезо- та мікрорівнях територіального простору, переважно орієнтуються на реалізації цілей сталого розвитку (ЦСР), що передбачає покращення людського капіталу, скорочення відмінностей в якості життя сільського та міського населення, подолання голоду, доступу до якісної освіти, прискорення темпів економічного зростання, техніко-технологічного розвитку, а також національну безпеку країни тощо. Відомо, що до переліку ЦСР відносять наступні: подолання бідності; подолання голоду, розвиток сільського господарства; міцне здоров'я і благополуччя; якісну освіту; гендерну рівність; чисту воду та належні санітарні умови; доступну та чисту енергію; гідну працю та економічне зростання; промисловість, інновацію та інфраструктуру; скорочення нерівності; сталий розвиток міст і громад; відповідальне споживання та виробництво; пом'якшення наслідків

зміни клімату; збереження морських ресурсів; захист та відновлення екосистем суші; мир, справедливість та сильні інститути; партнерство заради сталого розвитку [50], досягнення яких позитивно вплине на підвищення якості та комфортності життєвого середовища для населення будь-якої території.

Еволюцію підходів у просторовій організації суспільства дослідив А. Гранберг, який базував позиції на фундаментальній праці Н. Лумана щодо створення нової теорії соціології систем, яка визначила «гносеологічне зближення соціології та просторової економіки». На основі використання теорії еволюції та самоорганізації систем Н. Луман охарактеризував суспільство як простір комунікацій, який виступає у вигляді глобального узагальнення всіх видів соціальної діяльності [51]. Сільську територію як багатовимірний соціально-економічний простір слід розглядати за сферами діяльності акторів (стейкхолдерів) як зони господарювання, середовища життєдіяльності, як об'єкта державного управління, а також за типами комунікацій (матеріальні, інституціональні, ментальні).

Просторовий розвиток уособлює розвиток простору соціально-економічної системи з позиції різних його сфер та інтересів акторів (населення, бізнесу та державної влади по системній вертикалі), який включає найбільш доцільне розміщення факторів виробництва, об'єктів соціальної та виробничої інфраструктури, концентрації населення та бізнесу, його територіальну спеціалізацію, підвищення щільності комунікацій, гармонізацію сфер простору і міжрегіональної інтеграції його підсистем.

Отже, аналіз теорій регіонального розвитку в аспекті дослідження інфраструктури свідчить, що інфраструктура є чинником регіонального розвитку, необхідною умовою забезпечення поточних потреб територіального утворення, інструментом розвитку депресивних регіонів, елементом формування каркасу територій, поєднання соціальних, економічних, територіальних, галузевих систем і підсистем. У теоріях просторової економіки, з одного боку, економічний простір розглядається як середовище для функціонування інфраструктури, яке визначає її особливості, специфічні характеристики, структуру, динаміку, а з іншого боку, інфраструктура є основою для з'єднання елементів потенціалу території, функціонування простору та ін. Результати дослідження доводять, що на різних етапах

та напрямках становлення теоретичних засад інфраструктура розглядається у складі активних факторів розвитку регіонів, окремих територій, зв'язування економічного простору формування каркасу соціально-економічної діяльності. Інфраструктурне забезпечення визначає можливості ведення господарської діяльності в регіоні, розміщення виробництва, систему розселення. Отже, у якості теоретичних засад дослідження прийнято положення теорій опорного каркасу, осей розвитку, регіонального зростання та сучасних просторових теорій.

Нами систематизовано теоретичні засади сутності поняття «інфраструктура» в аспекті розвитку територій та їх систем, а саме: необхідна умова організації продуктивних сил у просторі; фактор визначення меж, простороутворення, розміщення виробництва, розселення; умови формування точок зростання, зокрема, на інфраструктурній основі; фактор зміни відмінностей в динаміці економіки регіонів; об'єкт регіонального управління місцевого самоврядування; спосіб вирішення соціальних проблем; канал поширення інновацій.

Теорія еволюційного розвитку в економіці набула поширення у працях вітчизняних та зарубіжних дослідників, які доводять поступальний характер розвитку економіки, виявляють ключові технології, траєкторії, пріоритети, фактори її трансформації [52]. Аналіз показує, що ідеї та концепції еволюційної теорії базуються на розгляді економіки як системи, яка характеризується нелінійною взаємодією елементів, відкритістю, багаторівневістю, залежністю від попереднього розвитку та від початкових умов, наявністю самоорганізованих процесів, що дозволяє встановити найбільш значимі тенденції та фактори, які зумовлюють ті чи інші зміни, що перешкоджають розвитку. В еволюційній економіці виділяють наступні вектори аналізу: еволюційний інституціоналізм та інноваційно-технологічний напрям, які вивчають вплив технологічних змін у довгостроковому розвитку. Саме тому для дослідження інфраструктурних систем сільських територій великого значення набувають питання систематизації та узагальнення положень, що характеризують контент та сутність інфраструктури в контексті цієї теорії.

Отже, виділимо положення, на яких базується дослідження інфраструктури в рамках еволюційного підходу: обґрунтування необхідності функціонування інфраструктури та існування конкуренції між окремими її еле-

ментами; можливість дослідити еволюцію властивостей інфраструктури; встановлення залежності між еволюцією інфраструктури та розвитком економічної системи, зміною її структури та економічного простору; обґрунтування інфраструктури як чинника трансформації економічного простору; необхідність оцінювання впливу державного регулювання на розвиток інфраструктури території; системне, а не лише економічне, оцінювання ефективності інфраструктури у просторово-господарській організації розвитку країни, функціонування відтворення циклів і ланцюгів.

Використання положень еволюційної теорії до дослідження сутності інфраструктури дозволяє виявити особливості її функціонування, стійкості (життєздатності), встановити вплив інфраструктури, зокрема, її окремих елементів, на розвиток економічного простору із урахуванням її системного характеру, властивостей в умовах незворотних процесів, змін, зумовлених дією екзогенних та ендегенних факторів, інституціонального середовища; сформулювати методологічні засади дослідження.

Відомо, що в науковій літературі найбільш поширеним є поняття «інфраструктура», однак часто зустрічається поняття «система інфраструктури», яке використовується як синонім, що, на нашу думку, є недостатньо обґрунтованим. Вважаємо, що, розглядаючи інфраструктуру як інфраструктурну систему, доцільно звернутися до поняття «система» і положення теорії систем, що дозволить обґрунтувати висновки щодо сутності кожного з понять.

Розглянемо більш детально положення теорії систем, системного і системно-структурного підходу до дослідження інфраструктури. Так, основи системного (системно-структурного) підходу були закладені в середині ХХ ст. Л. фон Берталанфі та відображені в його праці «Загальна теорія систем» [53]. Слід зазначити, що формування системного підходу (англ. «systems approach») розглядається як сукупність методів, інструментів, засобів, що забезпечують проведення дослідження об'єкта як системи із численними взаємозв'язками.

На основі вищезазначеного можна зробити висновок, що, незважаючи на певні відмінності у підходах до дефініції поняття «система» в контексті різних наук (філософія, математика, біологія, кібернетика та ін.), спільним є наявність сукупності елементів та зв'язків між ними, при одночасній неможливості зведення властивостей системи до властивостей елементів, і навпаки. Елементи системи

можуть бути об'єднані в певну структуру на основі специфічних видів зв'язків та системи функцій, які виконуються в межах цієї системи. Структура може розглядатися як характеристика взаємозв'язку елементів всередині системи, що зумовило появу системно-структурного підходу.

Вивчення структури системи вимагає дослідження її цілісності, що розкривається на основі протилежності єдності та множини, включаючи підсистеми. Так, до складу організованої цілісної системи можуть входити як організовані, так й дезорганізовані, неорганізовані підсистеми. Однак з метою забезпечення стійкості, життєздатності переважати повинні організовані підсистеми. Саме тому в аспекті дослідження інфраструктури як системи (тобто, інфраструктурної системи) необхідним є аналіз її складу та структури, а також взаємозв'язків з іншими системами регіону (території), зокрема, як підсистеми регіональної економіки (регіональної економічної системи). Тоді із позиції системного підходу інфраструктура може бути визначена як підсистема території (сукупність обслуговуючих елементів, які взаємопов'язані між собою і зовнішнім середовищем, що забезпечують розвиток економічної системи території в довгостроковому періоді із урахуванням зовнішніх впливів, шокових подій). Зазначимо, що системного підходу до дослідження інфраструктури дотримуються й вітчизняні науковці [54, 55], що дозволяє розширити поняття інфраструктури в аспектах інфраструктурної системи та представити її структуру у вигляді взаємопов'язаних відносно самостійних систем.

Інфраструктура як системний об'єкт розглядається в рамках таких наук: економіка, управління, регіональна економіка, економічна географія, що визначає її властивості. Основними положеннями і принципами, які утворюють основу для розгляду інфраструктури як інфраструктурної системи, є: інфраструктура, представлена як відносно самостійна система і водночас як підсистема системи більш високого рівня (регіональної, локальної економічної системи (ієрархічність); інфраструктурна система, яка складається із елементів (об'єктів), для кожного з яких притаманними є певні властивості, при цьому властивості інфраструктурної системи в цілому відмінні від суми властивостей її об'єктів (гетерогенність); між об'єктами інфраструктурної системи існують певні взаємозв'язки, співвідношення, ієрархія (взаємопов'яз-

заність); інфраструктурна система виконує певні функції в просторі, які зумовлені взаємодією її об'єктів між собою, із зовнішнім середовищем та їх структурою (функціональність); інфраструктурна система перебуває у постійному розвитку, її об'єкти можуть змінюватися кількісно, якісно, структурно (організмopodobність).

Вищезазначене дозволяє уточнити дефініцію досліджуваного поняття, якого будемо додержуватися: інфраструктурна система - це підсистема локальної економічної системи, що включає систему взаємопов'язаних, взаємодіючих між собою і з зовнішнім середовищем елементів, структур або об'єктів, які забезпечуються сталий розвиток сільської території.

Дослідження інфраструктури як інфраструктурної системи в рамках регіонального та просторового розвитку дозволяє виділити такі її особливості: взаємовплив, взаємозумовленість розвитку соціально-економічної, просторової та інфраструктурної систем сільської території; створення основи для організації економічних відносин у просторі, розселення населення, розміщення, переміщення виробництва, просторових взаємодій тощо; наявність горизонтальних і вертикальних взаємозв'язків об'єктів інфраструктурної системи і сільської території (технологічних, управлінських та ін.); формування інфраструктурних осей розвитку простору господарської діяльності, життєдіяльності населення у певній галузі.

Особливості розвитку інфраструктурної системи в просторі дозволяють розглядати її просторову економічну систему, яка є одним із видів економічних систем, у якій крім структурних елементів територій різного масштабу, самостійним самоутворювальним компонентом виступають взаємозв'язки, сукупність характеристик яких забезпечує функціонування і розвиток просторових економічних систем: щільність, протяжність, компліментарність, динамічність, гнучкість, персистентність, конвергентність / дивергентність. Зазначимо, що в економічній літературі пропонують розглядати просторові системи як у широкому аспекті (як економічні), та і у вузькому (інфраструктурні, інноваційні та ін.).

Отже, просторова система може бути визначена як система взаємопов'язаних і взаємодіючих між собою і зовнішнім середовищем об'єктів, що забезпечують формування просторових форм організації економічних

відносин, видів діяльності, розселення населення, пов'язаності територій.

Очевидно, що для елементів просторової системи властивим є певний тип зв'язків та форма їх вираження. Так, зв'язок визначається як співвідношення, при якому наявність, відсутність або зміна об'єктів є умовою наявності або зміни інших об'єктів, форми взаємодії. Для просторових систем носіями зв'язку є в основному матеріальні, енергетичні, інформаційні, фінансові потоки між елементами системи різних рівнів.

Системний опис інфраструктури дає можливість виділити спільні ознаки інфраструктури як системи, а також її відмінності як просторової системи від інших систем. Розглянувши сутність поняття «інфраструктурна система» і «просторова система» можна запропонувати дефініцію «інфраструктурна система сільської території» – динамічна комплементарна структура, що формує та трансформує просторову основу соціально-економічної діяльності на рівні сільської території, забезпечує розвиток взаємопов'язаних, взаємодіючих між собою і зовнішнім середовищем систем, елементів, об'єктів територій різних ієрархічних рівнів на основі взаємного доповнення.

Теоретичні засади дослідження інфраструктурної системи сільської території формується на положеннях теорій регіонального, просторового розвитку, теорії інфраструктури, системної та еволюційної теорій (рис. 1).

Отже, на основі узагальнення положень теорії систем можна виділити основні характеристики інфраструктурної системи сільської території: формує умови; середовище для економічної діяльності; не має чітко визначених часових і просторових меж (використання інфраструктури може відбуватися не лише в межах одного адміністративно-територіального утворення); як системи об'єктного типу, яка виробляє інфраструктурні блага на певній території, тобто такої, що має просторові межі, але невизначеної у часі; як системи проектного типу, оскільки її розвиток забезпечується на основі реалізації крупних інфраструктурних проектів, обмежених у часі та просторі.

Узагальнюючи вищезазначене, підсумовуємо, що просторові інфраструктурні системи включають у себе параметри різних типів, що дозволяє використати у дослідженні положення загальної теорії систем у поєднанні із принципами сталого розвитку, економіки знань та цифровізації.

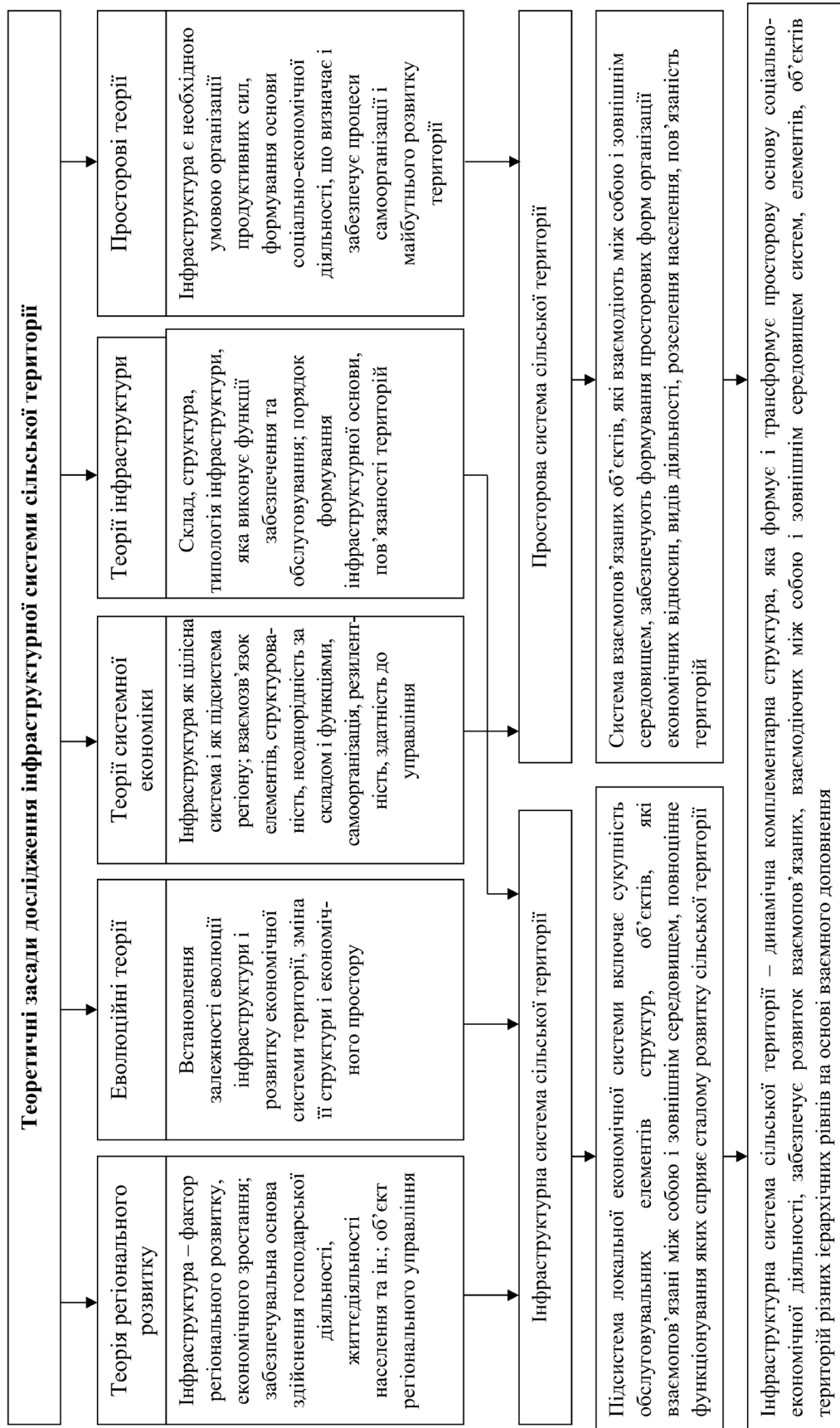

Рис 1. Теоретичні засади дослідження інфраструктурної системи сільської території

Джерело: узагальнено автором.

Висновки. Систематизація теоретичних засад дослідження інфраструктурної системи сільських територій дозволила обґрунтувати, що на сучасному етапі розвитку економічної теорії актуальними є просторові дослідження, у рамках яких інфраструктура розглядається не лише як система обслуговування, але й як засіб регіонального розвитку, комунікаційна зв'язувальна платформа для територій, яка спроможна посилювати системні ефекти галузевих і регіональних складових просторових формувань, соціально-економічних систем. Вивчення засад розвитку інфраструктурних систем на регіональному, локальному рівнях дозволило доповнити теоретичні аспекти концепції регіональної інфраструктури, які базуються на міждисциплінарному підході, на основі поєднання ключових положень теорії регіональної, просторової економіки, систем, еволюційної економіки, теорії інфраструктури.

На основі теорій просторового, регіонального розвитку, системної, еволюційної економіки та теорії інфраструктури проаналізовано та уточнено дефініцію поняття «інфраструктура», що дозволило систематизувати, узагальнити його трактування в різних аспектах, визначити напрям дослідження інфраструктури як просторової системи і уточнити розуміння поняття «інфраструктурна система сільської території». Обґрунтовано, що функціонування інфраструктурної системи зорієнтовано на забезпечення сталого розвитку сільської території, пов'язаності територій, їх конфігурації, формування просторових форм організації економічних відносин, видів підприємницької діяльності, розселення населення.

Запропоновано дефініцію поняття «інфраструктурна система сільської території», яка розглядається як динамічна комплементарна структура, що формує та трансформує просторову основу соціально-економічної діяльності на рівні сільської території, забезпечує розвиток взаємопов'язаних, взаємодіючих між собою і зовнішнім середовищем систем, елементів, об'єктів територій різних ієрархічних рівнів на основі взаємного доповнення.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Талавира М., Косач І. Сучасні аспекти розвитку інфраструктури сільських територій. Проблема і перспективи економіки та управління. 2023. Вип.2 (30). С. 85-92. DOI: [https://doi.org/10.25140/2411-5215-2022-2\(30\)-85-92](https://doi.org/10.25140/2411-5215-2022-2(30)-85-92)
2. Попело О. В. Сучасні тенденції інфраструктурного розвитку сільських територій на державному рівні. Науковий вісник Ужгородського університету. 2023. №1 (61).

3. Сільський сектор Київської області в умовах суспільних трансформацій: колективна монографія / Даниленко А. С., Варченко О. М., Крисанов Д. Ф., Гринчук Ю. С., Гринчук В. Ю., Утеченко Д. М., Артімонова І. В., Герасименко І. О., Драган О. О., Ткаченко К. В., Біла Церква: БНАУ, 2020. 310 с.

4. Петрецький І. І. Потенціал розвитку сільських територій в умовах децентралізації. Науковий вісник Ужгородського університету. 2022. №1 (59). DOI: [https://doi.org/10.24144/2409-6857.2022.1\(59\).41-46](https://doi.org/10.24144/2409-6857.2022.1(59).41-46)

5. Даниленко А. С. Методологічні засади пріоритетних напрямів наукових досліджень у аграрній економіці України / Даниленко А.С., Варченко О.М., Крисанов Д.Ф. // Економіка та управління АПК. 2021. № 1. С. 50–64. DOI: <https://doi.org/10.33245/2310-9262-2021-162-1-50-62>

6. Дудзяк О. А. Загальна методологія дослідження розвитку сільських територій. Інноваційна економіка. 2018. № 3-4. С. 75-79.

7. Samelson P., Nordhaus W. D. Economics. URL: https://moodle.estgv.ipv.pt/201920/pluginfile.php/59329/mod_resource/content/1/samunord19.pdf

8. Hansen N. Criteria for a growth center policy // Conference on growth poles hypotheses and policies, papers. Madrid, 1970. P. 12–24.

9. Hirschman A. O. Strategy of economic development. New Haven: Yale University Press, 1958. 230 p.

10. Nurkse R. Problems of capital formation in underdeveloped countries. – New York: Oxford University Press, 1958. 163 p.

11. Rostow W. The economics of take-off into sustained growth. – London: Palgrave Macmillan, 1963. 482 p.

12. Сміт А. Багатство народів. Дослідження про природу та причини добробуту націй / пер. Олександра Васильєва. – К.: Наш Формат, 2018. 722 с.

13. Маркс К. Капітал. Критика політичної економії. Том 3. Книга 2 // Маркс К., Енгельс Ф. Повне зібрання творів: у 50 т. / Пер. з рос. Київ: Видавництво політичної літератури України, 1965. Т. 25. Ч. 2. 511 с.

14. Rosenstein-Rodan P. N. Notes on the theory of the «Big Push» // Economic development for Latin America: proceedings of a conference held by the international economic association / ed. by H. S. Ellis, H. C. Wallich. London: Macmillan, 1961. P. 57–81.

15. Jochimsen R. Theorie der Infrastruktur: Grundlagen der marktwirtschaftlichen Entwicklung. Tübingen: Universität Tübingen, 1966. 253 pp.

16. Singer H. International development: growth and change. New York: McGraw-Hill, 1964. 295 p.

17. Clark J. M. Studies in the economic of overhead costs. Chicago: LBB, 1923. 515 pp.

18. Coase R. The Nature of the Firm. *Economica*, New Series, Vol. 4, No. 16 (Nov., 1937), pp. 386-405. URL: <https://www.scribd.com/document/341564476/The-Nature-of-the-Firm-Ronald-Coase>

19. Nurkse R. Problems of capital formation in under developed countries. New York: Oxford University Press, 1958. 163 p.

20. Hirschman A. O. *Strategy of economic development*. New Haven: Yale University Press, 1958. 230 p.
21. Гукалова І. В., Омельченко Н. В. *Вісник ОНУ. Сер.: Географічні та геологічні науки*. 2015. Т. 20, вип. 2. URL: <https://journals.indexcopernicus.com/api/file/viewByFileId/394992.pdf>
22. Youngson A. *Overhead Capital Study Development Economics*. 1st ed. Edinburgh: Edinburgh University Press, 1967. 192 p.
23. Pesenti A. *Manuale di economia politica*. Vol. primo. Roma: Editori Riuniti Nuova Biblioteca di Cultura, 1970. 652 p.
24. Nurkse R. *Problems of Capital Formation in Underdeveloped Countries*. Oxford: Oxford University Press, 1966. 163 p.
25. Aschauer D. A. Is Public Expenditure Productive? *Journal of Monetary Economics*. 1989. Vol. 23. No. 2. P. 177-200. DOI: [https://doi.org/10.1016/0304-3932\(89\)90047-0](https://doi.org/10.1016/0304-3932(89)90047-0)
26. Васильєв О. В. *Методологія і практика інфраструктурного забезпечення функціонування і розвитку регіонів України: монографія*. Харків: ХНАМГ, 2007. 341 с.
27. Серьогіна-Берестовська О. В. *Державне регулювання розвитку сільської соціальної інфраструктури. Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису*. Харків, 2019. С. 21-22.
28. Трушкіна Н. Еволюція теоретичних поглядів на сутність поняття «інфраструктура». *Міжнародний міждисциплінарний журнал. Věda a perspektivy*. 2023. No. 3 (22). DOI: [https://doi.org/10.52058/2695-1592-2023-3\(22\)-125-143](https://doi.org/10.52058/2695-1592-2023-3(22)-125-143)
29. Мельник А., Шимко І. *Інфраструктура адміністративного району в умовах секторальних і адміністративно-територіальної реформ. Регіональні аспекти розвитку продуктивних сил України*. 2020. Вип. 25. С.31-41. DOI: <https://doi.org/10.35774/rarrrpsu2020.25.031>
30. Дубницький В. І., Федулова С. О., Василюк О. В. *Регіональна інфраструктура: модернізація, пріоритети та перспективи розвитку. Проблеми економіки* 2017. № 2. С. 161-166.
31. Friedmann J. *Regional development policy: a case study of Venezuela*. Cambridge: MIT Press, 1966. 279 p.
32. Boudeville J. *Les espaces économiques*. Paris: Presses universitaires de France, 1961. 128 p.
33. Perrou F. *L'économie du XXe siècle*. Paris: Presses universitaires de France, 1961. 610 p.
34. Pottier P. *Axes de communication et développement économique*. *Révue économique*. 1963. Vol. 14, no. 1. P. 58-132.
35. Weber A. *Standort der Industrien*. Tübingen: J. C. B. Mohr (Paul Siebeck), 1922. 268 S.
36. Christaller W. *Die zentralen Orte in Süddeutschland. Eine ökonomisch-geographische Untersuchung über die Gesetzmäßigkeit der Verbreitung und Entwicklung der Siedlungen mit städtischer Funktionen*. Darmstadt: Wissenschaftliche Buchgesellschaft, 1980. 331 pp.
37. Launhardt W. *Die Bestimmung des zweckmässigsten Standortes einer gewerblichen Anlage*. *Zeitschrift des Vereines deutscher Ingenieure*. 1882. Vol. 26. Pp. 106-115.
38. Park R. E. *The city* / R.E. Park, E.W. Burgess, R.D. McKenzie. – Chicago, Illinois: The University of Chicago Press, 1925. 240 pp.
39. Hoyt H. *The Structure and Growth of Residential Neighborhoods in American Cities* / H. Hoyt. p. – Washington DC: Federal Housing Administration, 1939. 178 pp.
40. Hilgers M., Mangez É. *Bourdieu's Theory of Social Fields: Concepts and Applications*. Routledge, 2015. DOI: <https://doi.org/10.4324/9781315772493>
41. Castells M. *The Information Age: Economy, Society and Culture Volume 1: The Rise of the Network Society*. 2nd ed. Oxford: Wiley Blackwell. 2010. URL: https://urb.bme.hu/wp-content/uploads/2014/05/manuel_castells_the_rise_of_the_network_societybookfi-org.compressed.pdf
42. Giddens E. *The Structure of Society: An Essay on Structure Theory*. United State by the California Press, 1984. URL: <https://books.google.com.ua/books?id=x2bf4g9Z6ZwC&printsec=frontcover&hl=ru#v=onepage&q&f=false>
43. Ємельянова Ю. *Поняття людського потенціалу у контексті трансформаційних процесів в Україні. Соціологічні студії*, 2018. 1(12), pp. 12-18. DOI: <https://doi.org/10.29038/2306-3971-2018-01-12-18>
44. Дюфо Ф. *Значущість та неоднозначності економічної соціології Бурдьє* / Пер. з фр. О. Кучма. *Спільне*. 2011. URL: <https://commons.com.ua/en/sotsialni-strukturi-ekonomiki/>
45. Freeman R. E. *Strategic Management: A Stakeholder Approach* / R.E. Freeman; First Edition. – Boston: Harpercollins College Div, January 1984. – 275 p.
46. Porter M. *The competitive advantage of nations*. New York: Free Press. 1990. 855 pp.
47. Krugman P. *First Nature, Second Nature and Metropolitan Location* / P. Krugman // *Journal of Regional Science*. 1993. Vol. 33:2. P. 129–144.
48. McCombie J., *Productivity Growth and Economic Growth: Essays on Verdoorn's Law*, Editor (with M Pugno and B Soro), Houndmills: Palgrave, 2002. Setterfield M., *A model of Kaldorian traverse: cumulative causation, structural change and evolutionary hysteresis*, 2002.
49. Возняк Г. В. *Сучасні теорії та парадигми регіонального розвитку: практичний вимір для України. Глобальні та національні проблеми економіки*. Миколаївський національний університет імені В.О. Сухомлинського. 2015. Вип. 5. С. 671-677. URL: <http://global-national.in.ua/archive/5-2015/138.pdf>
50. *Цілі Сталого Розвитку: Україна: національна доповідь*. URL: <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/sites/1/natsionalna-dopovid-csr-Ukrainy.pdf>
51. Luhmann N. *Theory of society*. Stanford, CA: Stanford University Press. 1997.
52. Бажал Ю. *Еволюційна парадигма економіки перехідного періоду*. *Економіка України*, 1993. №8. С. 3-11 URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/149235851.pdf>

53. Bertalanffy L. von. General system theory: foundations, development, applications. New York: G. Braziller, 1968. 289 p.

54. Недбалюк О. П., Дем'янишина О. А. Системний підхід до формування сучасної інфраструктури управління розвитком територіальних громад. Електронне видання: Державне управління: удосконалення та розвиток. 2020, №8. DOI: <https://doi.org/10.32702/2307-2156-2020.8.51>,

55. Котелевець Д. Системний підхід до пізнання сутності до пізнання сутності державного регулювання інфраструктури цифрової економіки. Проблеми і перспективи економіки та управління. 2022. №4(28). С. 35-42. DOI: [https://doi.org/10.25140/2411-5215-2021-4\(28\)-35-42](https://doi.org/10.25140/2411-5215-2021-4(28)-35-42)

REFERENCES

1. Talavirya, M., Kosach, I. (2023). Suchasni aspekty rozvitku infrastrukturi silskih teritorij [Modern aspects of rural infrastructure development]. Problema i perspektivi ekonomiki ta upravlinnya [The problem and prospects of economics and management]. 2023. Issue 2 (30). P. 85-92. Available at: [https://doi.org/10.25140/2411-5215-2022-2\(30\)-85-92](https://doi.org/10.25140/2411-5215-2022-2(30)-85-92)

2. Popelo, O. V. (2023). Suchasni tendencyi infrastruktornogo rozvitku silskih teritorij na derzhavnomu rivni [Modern trends of infrastructural development of rural areas at the state level]. Naukovij visnik Uzhgorodskogo universitetu [Scientific Bulletin of Uzhhorod University]. No. 1. (61).

3. Danilenko, A. S., Varchenko, O. M., Krisanov, D. F. ets. (2020). Silskij sektor Kiyivskoyi oblasti v umovah suspilnih transformacij: kolektivna monografiya [The rural sector of the Kyiv region in the conditions of social transformations: a collective monograph]. Bila Tserkva: BNAU. 310 p.

4. Petretsky, I. I. (2022). Potencial rozvitku silskih teritorij v umovah decentralizaciyi [Development potential of rural areas in conditions of decentralization]. Scientific Bulletin of Uzhhorod University. No. 1 (59). Available at: [https://doi.org/10.24144/2409-6857.2022.1\(59\).41-46](https://doi.org/10.24144/2409-6857.2022.1(59).41-46) p.

5. Danylenko, A. S. (2021). Metodologichni zasadi prioritetnih napryamiv naukovih doslidzhen u agrarnij ekonomici Ukrayini [Methodological principles of priority areas of scientific research in the agrarian economy of Ukraine]. Economics and management of agriculture. No. 1. P. 50-64. Available at: <https://doi.org/10.33245/2310-9262-2021-162-1-50-62>

6. Dudziak, O. A. (2018). Zagalna metodologiya doslidzhennya rozvitku silskih teritorij [General methodology for the study of the development of rural areas]. Innovative economy. No. 3-4. P. 75-79.

7. Samelson, P., Nordhaus, W. Economics. Available at: https://moodle.estgv.ipv.pt/201920/pluginfile.php/59329/mod_resource/content/1/samunord19.pdf

8. Hansen, N. (1970). Criteria for a growth center policy. Conference on growth poles hypotheses and policies, papers. Madrid. P. 12-24.

9. Hirschman, A. O. (1958). Strategy of economic development. New Haven: Yale University Press. 230 p.

10. Nurkse, R. (1958). Problems of capital formation in underdeveloped countries. New York: Oxford University Press. 163 p.

11. Rostow, W. (1963). The economics of take-off into sustained growth. London: Palgrave Macmillan. 482 p.

12. Smith, A. (2018). Bagatstvo narodiv. Doslidzhennya pro prirodu ta prichini dobrobutu nacij: pereklad Oleksandra Vasilyeva [The wealth of nations. Research on the nature and causes of the well-being of nations: translated by Oleksandr Vasiliev]. K.: Nash Format. 722 p.

13. Marx, K. (1965). Kapital. Kritika politichnoyi ekonomiyi [Capital. Criticism of political economy]. Volume 3. Book 2. Complete collection of works: in 50 volumes: trans. from Russian Kyiv: Publishing House of Political Literature of Ukraine, 1965. Vol. 25. Part 2. 511 p.

14. Rosenstein-Rodan, P. N. (1961). Notes on the theory of the «Big Push». Economic development for Latin America: proceedings of a conference held by the international economic association: ed. by H. S. Ellis, H. C. Wallich. London: Macmillan. P. 57-81.

15. Jochimsen, R. (1966). Theorie der Infrastruktur: Grundlagen der marktwirtschaftlichen Entwicklung. Tübingen: Universität Tübingen. 253 p.

16. Singer, H. (1964). International development: growth and change. New York: McGraw-Hill. 295 p.

17. Clark, J. M. (1923). Studies in the economic of overhead costs. Chicago: LBB. 515 pp.

18. Coase, R. (1937). The Nature of the Firm. Economica, New Series, Vol. 4, No. 16. P. 386-405. Available at: <https://www.scribd.com/document/341564476/The-Nature-of-the-Firm-Ronald-Coase>

19. Nurkse, R. (1958). Problems of capital formation in under developed countries. New York: Oxford University Press. 163 p.

20. Hirschman, A. O. (1958). Strategy of economic development. New Haven: Yale University Press. 230 p.

21. Gukalova, I. V., Omelchenko, N. V. (2015). Visnik ONU [Bulletin of ONU]. Ser.: Geographical and geological sciences. Vol. 20, issue 2. Available at: <https://journals.indexcopernicus.com/api/file/viewById/394992.pdf>

22. Youngson, A. (1967). Overhead Capital Study Development Economics. 1st ed. Edinburgh: Edinburgh University Press. 192 p.

23. Pesenti, A. (1970). Manuale di economia politica. Vol. primo. Roma: Editori Riuniti Nuova Biblioteca di Cultura. 652 p.

24. Nurkse, R. (1966). Problems of Capital Formation in Underdeveloped Countries. Oxford: Oxford University Press. 163 p.

25. Aschauer, D. A. (1989). Is Public Expenditure Productive? Journal of Monetary Economics. Vol. 23. No. 2. P. 177-200. Available at: [https://doi.org/10.1016/0304-3932\(89\)90047-0](https://doi.org/10.1016/0304-3932(89)90047-0)

26. Vasiliev, O. V. (2007). Metodologiya i praktika infrastruktornogo zabezpechennya funkcionuvannya i rozvitku regioniv Ukrayini: monografiya [Methodology and practice of infrastructural support for the functioning and development of the regions of Ukraine: monograph]. Kharkiv: KhNAMG. 341 p.

27. Seryogina-Berestovska, O. V. (2019). Derzhavne reguluvannya rozvitku silskoyi socialnoyi infrastrukturi [State regulation of rural social infrastructure development]. Kvalifikacijna naukova praca na pravah rukopisu [Qualifying scientific work on manuscript rights]. Kharkiv. P. 21-22.
28. Trushkina, N. (2023). Evolyuciya teoretichnih poglyadiv na sutnist ponyattya infrastruktura [Evolution of theoretical views on the essence of the concept of infrastructure]. International interdisciplinary journal. Science and perspective. No. 3 (22). Available at: [https://doi.org/10.52058/2695-1592-2023-3\(22\)-125-143](https://doi.org/10.52058/2695-1592-2023-3(22)-125-143)
29. Melnyk, A., Shimko, I. (2020). Infrastruktura administrativnogo rajonu v umovah sektoralnih i administrativno-teritorialnoyi reform [Infrastructure of the administrative district in the conditions of sectoral and administrative-territorial reforms]. Regional aspects of the development of productive forces of Ukraine. Issue 25. P.31-41. DOI: <https://doi.org/10.35774/rarpsu2020.25.031>
30. Dubnytskyi, V. I., Fedulova, S. O., Vasylyuk, O. V. (2017). Regionalna infrastruktura: modernizaciya, prioriteti ta perspektivi rozvitku [Regional infrastructure: modernization, priorities and development prospects]. Problemi ekonomiki [Problems of the economy]. No. 2. P. 161-166.
31. Friedmann, J. (1966). Regional development policy: a case study of Venezuela. Cambridge: MIT Press. 279 p.
32. Boudeville, J. (1961). Les espaces économiques. Paris: Presses universitaires de France. 128 p.
33. Perrou, F. (1961). L'économie du XXe siècle. Paris: Presses universitaires de France. 610 p.
34. Pottier, P. (1963). Axes de communication et développement économique. *Révue économique*. Vol. 14, no. 1. P. 58-132.
35. Weber, A. (1922). Standort der Industrien. Tübingen: J. C. B. Mohr (Paul Siebeck). 268 p.
36. Christaller, W. (1980). Die zentralen Orte in Süddeutschland. Eine ökonomisch-geographische Untersuchung über die Gesetzmäßigkeit der Verbreitung und Entwicklung der Siedlungen mit städtischen Funktionen. Darmstadt: Wissenschaftliche Buchgesellschaft. 331 p.
37. Launhardt, W. (1882). Die Bestimmung des zweckmässigsten Standortes einer gewerblichen Anlage. *Zeitschrift des Vereines deutscher Ingenieure*. Vol. 26. P. 106-115.
38. Park, R. E. (1925). The city. Chicago, Illinois: The University of Chicago Press. 240 p.
39. Hoyt, H. (1939). The Structure and Growth of Residential Neighborhoods in American Cities. Washington DC: Federal Housing Administration. 178 p.
40. Hilgers, M., Mangez, É. (2015). Bourdieu's Theory of Social Fields: Concepts and Applications. Routledge. Available at: <https://doi.org/10.4324/9781315772493>
41. Castells, M. (2010). The Information Age: Economy, Society and Culture Volume 1: The Rise of the Network Society. 2nd ed. Oxford: Wiley Blackwell. Available at: https://urb.bme.hu/wp-content/uploads/2014/05/manual_castells_the_rise_of_the_network_societybookfi-org.compressed.pdf
42. Giddens, E. (1984). The Structure of Society: An Essay on Structure Theory. United State by the California Press. Available at: <https://books.google.com.ua/books?id=x2bf4g9Z6ZwC&printsec=frontcover&hl=ru#v=onepage&q&f=false>
43. Yemelyanova, Yu. (2018). Ponyattya lyudskogo potencialu u konteksti transformacijnih procesiv v Ukraini [The concept of human potential in the context of transformational processes in Ukraine]. Sociological studies. 1(12), pp. 12-18. DOI: <https://doi.org/10.29038/2306-3971-2018-01-12-18>
44. Dufo, F. (2011). Znachushist ta neodnoznachnosti ekonomichnoyi sociologiyi Burdye: per. z fr. O. Kuchma [Significance and ambiguities of Bourdieu's economic sociology: trans. from Fr. O. Kuchma]. Available at: <https://commons.com.ua/en/sotsialni-strukturi-ekonomiki/>
45. Freeman, R. E. (1984). Strategic Management: A Stakeholder Approach. Boston: Harpercollins College Div, January. 275 p.
46. Porter, M. (1990). The competitive advantage of nations. New York: Free Press. 855 pp.
47. Krugman, P. (1993). First Nature, Second Nature and Metropolitan Location. *Journal of Regional Science*. Vol. 33:2. P. 129-144.
48. McCombie, J. (2002). Productivity Growth and Economic Growth: Essays on Verdoorn's Law, Editor (with M Pugno and B Soro), Houndmills: Palgrave.
49. Wozniak, G. V. (2015). Suchasni teoriyi ta paradigmi regionalnogo rozvitku: praktichnij vimirdlya Ukraini [Modern theories and paradigms of regional development: practical dimension for Ukraine]. Globalni ta nacionalni problemi ekonomiki. Mikolajivskij nacionalnij universitet imeni V.O. Suhomlinsko-go [Global and national economic problems. Mykolaiv National University named V.O. Sukhomlynskyi]. Issue 5. P. 671-677. Available at: <http://global-national.in.ua/archive/5-2015/138.pdf>
50. Sustainable Development Goals: Ukraine: national report. Available at: <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/sites/1/natsionalna-dopovid-csr-Ukrainy.pdf>
51. Luhmann, N. (1997). Theory of society. Stanford, CA: Stanford University Press.
52. Bazhal, Yu. (1993). Evolyuciynna paradigma ekonomiki perehidnogo periodu [The evolutionary paradigm of the economy of the transition period]. *Economy of Ukraine*. No. 8. P. 3-11. Available at: <https://core.ac.uk/download/pdf/149235851.pdf>
53. Bertalanffy, L. (1968). General system theory: foundations, development, applications. New York: G. Braziller, 1968. 289 p.
54. Nedbalyuk, O. P., Demyanyshina, O. A. (2020). Sistemnij pidhid do formuvannya suchasnoyi infrastrukturi upravlinnya rozvitkom teritorialnih gromad [Systematic approach to the formation of modern infrastructure for managing the development of territorial communities]. Electronic edition: Public administration: improvement and development. 2020, No. 8. Available at: <https://doi.org/10.32702/2307-2156-2020.8.51>,
55. Kotelevets, D. A. (2022). Sistemnij pidhid do piznannya sutnosti do piznannya sutnosti derzhavnogo

reguluvannya infrastrukturi cifrovoyi ekonomiki [Systematic approach to understanding the essence of state regulation of the infrastructure of the digital economy]. *Problems and prospects of economics and management*. 2022. No. 4 (28). P. 35-42. Available at: [https://doi.org/10.25140/2411-5215-2021-4\(28\)-35-42](https://doi.org/10.25140/2411-5215-2021-4(28)-35-42)

Scientific foundations of the infrastructure system research of rural areas

Holovashenko Yu.

The article systematizes the scientific principles of research into the infrastructure system of rural areas. The purpose of the article is to generalize the theoretical foundations of the infrastructure systems study of rural areas based on the provisions of systemic, evolutionary, structural-functional, spatial approaches, principles study of sustainable development, strategic management and substantiation of the methodological foundations for studying the specifics of the rural areas infrastructure.

The most common approaches to the definition of the concept of «infrastructure» are identified: service, in which infrastructure is considered as the basis of public service, production activity, etc.; reproductive - infrastructure is the basis for reproduction of goods, services, life activities, etc.; complex - infrastructure as a complex of objects; systemic - infrastructure as a system, a set of objects interconnected with each other and the external environment; spatial - infrastructure as the forming basis of the region, local territory.

It has been established that in modern research, infrastructure is considered as a system-wide concept, an approach to its understanding is being formed as a separate integral system, as well as a subsystem of the second order, in particular, spatial, socio-economic. It is argued that the spatial approach to the understanding of infrastructure has become the most widespread in the research of the infrastructure of rural areas.

It is substantiated that spatial studies of infrastructure involve considering it not only as a service system, but also as a means of development, a communication connecting platform for territories, the full functioning of which determines the systemic effects of branch and regional components of spatial formations, socio-economic systems. The theoretical aspects of the regional infrastructure concept which are based on an interdisciplinary approach, based on a combination of key provisions of the regional and spatial economics theory, systems theory, evolutionary economics, and infrastructure theory, have been supplemented.

The definition of the «infrastructural system of a rural area» concept is proposed as a dynamic complementary structure that forms and transforms the spatial basis of socio-economic activity at the area rural level, ensures the development of interconnected, interacting systems, elements, objects of various territories hierarchical levels based on mutual complementarity.

Key words: infrastructure, infrastructure system, rural areas, spatial economy, evolutionary economy, system approach, infrastructure theories.

Copyright: Головащенко Ю.В. © This is an open-access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution License, which permits unrestricted use, distribution, and reproduction in any medium, provided the original author and source are credited.

ORCID iD:

Головащенко Ю.В.

<https://orcid.org/0000-0001-7380-5879>